

Г. О. Оборський

СЛОВО ПРО ПЕРШОГО РЕКТОРА (Постановка проблеми)

Ключові слова: Одеський політехнічний інститут, А. О. Нілус, постановка проблеми.

Ключевые слова: Одесский политехнический институт, А. А. Нилус, постановка проблемы.

Key words: Odessa Polytechnic Institute, Rector, A. Nilus, problem setting.

Одеський національний політехнічний університет впевнено йде назустріч своєму 100-річному ювілею. Така вже природа людства: чим далі рухаємося, тим сильніше інтерес до минулого, покритого густим туманом часу, до відправної позиції, точки, неначе хочемо знайти коріння нашого поступу, повчитися, скажімо так, у академії часу, віків, щоб стати сильнішими від знання факторів успіху попередніх поколінь, їх мудрості, благородства, а також повчитися на їхніх помилках, прорахунках.

Автору цих рядків особливо важливо вивчати діяльність ректорів ОНПУ, їхній стиль керівництва, причини досягнень та невдач. Розпочну свої пошуки з дослідження роботи першого ректора Андрія Олександровича Нілуса. Він був ректором недовго. Але він був першим, тому особливим, бо займався не притаманною, не стандартною роботою вищого навчального закладу, а його створенням, що, як відомо, буває один раз.

Про життя та керівництво А. О. Нілуса вже писалось. Наприклад, у першій історії Одеського політехнічного інституту писалось, що першим ретором Одеського політехнічного інституту 22 травня 1918 року став призначений професор математики артилерійського училища О. А. Нілус. Але уже в цьому

ствердженні бачимо упереджене відношення радянських істориків до царських генералів [1, с. 12]. А. О. Нілус був не просто професором математики, а начальником Сергійовського артилерійського училища, генерал-лейтенантом та ще й заслуженим професором.

З усіх публікацій найбільш повною є видання В. І. Голованя, С. В. Голованя, Н. С. Жабокрицького «Третье артиллерийское (к истории Одесского Сергеевского артиллерийского училища)», що побачило світ у 1990 році. [2, с.10]. Ця праця написана на значному архівному матеріалі, періодичній пресі, відповідній літературі, результатах досліджень інших авторів. Труд розкриває життєвий шлях, краще сказати, послужний список А. О. Нілуса, його формування як військового та вченого, показані значні заслуги генерала перед артилерією, розбудовою та створенням названого воєнного училища в Одесі. У статті доцента В. Голованя «Кто он, наш первый ректор?» чимало цікавого сказано про діяльність А. О. Нілуса у статусі першого ректора Одеського політехнічного університету та начальника названого воєнного училища (очевидно, за сумісництвом), а також з життя в еміграції [3].

Підполковник у відставі Валерій Крячун у своїй статті «30 лет спустя» підкреслює: Сергійовському артилерійському училищу пощастило, що у його витоків був генерал-лейтенант, заслужений професор А. О. Нілус [4].

Обережний сумнів у правильному висвітленні питання про створення Одеського політехнічного інституту висловили Г. І. Гончарук, Л. П. Дузь. Вони порівняно повно розкрили зміст статусу інституту та показали роль А. О. Нілуса у створенні навчального закладу.

Їх можна зрозуміти так: все, що було написано за радянських часів про ОНПУ, не могло не бути заполітизовано. Тут наводиться прощальний лист першого ректора Андрія Нілуса, який мотивує свою заяву «о сложении с себя должности» ректора перед усім тим, що він відданий присязі і повертається на військову службу. Це було 10 вересня 1919 року [5, с. 10–15].

Не пішли далі своїх попередників у питанні створення політехнічного інституту автори — упорядники книги «История

Одесского политехнического в очерках», що вийшла в світ у 2000 році.

У книзі, як і раніше, правда, з добавкою деяких нових фактів про створення ОПІ, показана, а точніше, принижена роль А. О. Нілуса в організації політехнічного інституту. Наголос робиться на його науковому авторитеті і не згадується про неабиякий організаційний досвід, зокрема, по створенню та керівництву Сергійовського артилерійського училища [6, с. 10–15].

У наступній «Истории Одесского политехнического» ті самі автори-упорядники й той самий редактор знову показують значну роль Одеської городської думи та громадськості у створенні ОПІ. Правда, цього разу змушені визначити той факт, що було підготовлено та відправлено звернення до Уряду Гетьмана Скоропадського в Київ з проханням підтримати ініціативу відкриття в Одесі політехнічного інституту і що «пришел документ 31 августа 1918 г», в якому ініціатива по суті була підтримана [7, с. 7].

У цьому виданні згадується, що 22 травня 1918 року на об'єднаному засіданні профільних комісій був обраний на посаду ректора заслужений професор Михайловської артилерійської академії генерал-лейтенант А. О. Нілус [8, с. 10].

У цій книзі дещо більше говориться про внесок Андрія Нілуса у створення ОПІ. Згадується і про те, що А. О. Нілус помер у 1941 році в сірійському місті Дейр-ез-Зор.

Але і цього разу автори ні словом не омовились про те, де почерпнули вони ці нові дані про Нілуса, як пояснити те, що у обох книгах майже слово в слово повторюється те, що було сказано авторами книги «Третье артиллерийское», та В. І. Голованюм у названій нами газеті? Невже плагіат?

Між іншим, джерельна база історії ОНПУ необхідна і достатня для солідного розкриття минулого нашої альма-матір. Переді мною документи Одеського державного обласного архіву. Відкриваю справу № 9, датовану 10 серпня — 2 листопада 1918 року. Це папка організаційного комітету по створенню ОПІ. Тут списки викладачів, порядок денний засідань, повідомлення професорів, доцентів, викладачів про відкриття політехнічного інституту. Наведу одне з запрошень до участі в організації закладу:

«Милостивий Государь.
Многоуважаемій

Ім'ю честь покорнѣйше просить Васъ пожаловать въ субботу 14-го сентября с/г въ 2 часа дня въ засѣданіе Особой Комисіи для обсужденіе вопроса объ організації торжества откритія Одесскаго Политехническаго Института

Ректоръ» [9, арк. 12].

На мою думку не історика-професіонала, а патріота ОНПУ, історія нашого університету потребує більш серйозного вивчення та висвітлення. Спробую висловити деякі побажання з цього приводу:

1) написання історії Одеського політехнічного, тим більше його створення у буремні історичні часи, потребує авторів істориків-професіоналів;

2) передумовою організації вишу слід показати достоєнно, хронологічно скрупульозно, коли і яка влада існувала в Одесі;

3) відповіді на питання, чому так сталося, що про створення політехнічного інституту в Одесі за царату йшлося більше 20 років, навіть актуалізували причину відкриття сторіччям з дня смерті Катерини II, а відкрили тільки при гетьмані Павлі Скоропадському; чи не тому, що одним з напрямків його політики було відкриття 150 гімназій, університетів в Катеринославі; Кам'янці-Подільському, Академії наук та інше?

4) історія такого авторитетного вищого навчального закладу, як ОНПУ, мусить бути глибоко фундирована, з назвою джерел, з виключенням домислів та плагіату;

5) в Одеському політехнічному створена аспірантура за історичною спеціальністю 07.00.07. — історія науки і техніки, ці аспіранти у співдружності, а можливо, і співавторстві з істориками України мусять розробити, написати і пред'явити громадськості справжню історію нашого університету.

Якщо у моїй статті є спірні факти і тлумачення, прошу до дискусії як у збірнику «Інтелігенція і влада», так у «Трудах Одеського національного політехнічного університету» чи на сторінках газет.

Джерела та література

1. История Одесского политехнического института: краткий исторический очерк (1918–1968). — Изд-во Киевского ун-та, 1968. — с.
2. Див. В. И. Головань, С. В. Головань, Н. С. Жабокрицкий. Третье артиллерийское (к истории Одесского Сергеевского артиллерийского училища). — Одесса, 1990. — 78 с.
3. Одеський політехнік. — 1991. — 17 мая.
4. Народний контроль. — 2006. — № 13. — июль.
5. Див. Труды учених Одесского политехнического университета, Одесса, 1995. — 263 с.
6. История Одесского политехнического в очерках. — Одесса: ОГПУ, 2000. — 340 с.
7. История Одесского политехнического института 1918–2003 в очерках. — Одесса: Астропринт, 2003. — 656 с.
8. Там само.
9. Одеський обласний державний архів. Ф.126. Оп. 1. Од. Збр. 9.

Анотації

Оборский Г. А. Слово о первом ректоре. (Постановка проблемы).

В данной статье автор анализирует историографию создания Одесского национального политехнического университета и ставит задачу по написанию научной истории ОНПУ.

Oborskyi G. O. The word about the first rector. (Problem setting).

In this article the author examines the historiography of the foundation of Odessa National Polytechnic University and sets the problem of writing of the ONPU scientific history.